

2 DEMOKRACIJA IN SVOBODA GOVORA V LUČI DIGITALIZACIJE

AMADEJ ŠUPERGER

Univerza v Mariboru, Fakulteta za elektrotehniko, računalništvo in informatiko, Maribor,
Slovenija

amadej.superger@student.um.si

Besedilo se osredotoča na vpliv umetne inteligence oziroma naprednih algoritmov, sposobnih učenja, na področje demokracije in svobode govora. Govori o kontroverznih temah, kot je manipulacija z volivci, svobodi govora, oziroma o zamegljeni meji med svobodo govora in sovražnem govoru, uporabi umetne inteligence za cenzuro “spornih” vsebin na socialnih medijih in na sploh, o lažnih novicah in vplivih takšnih novic na družbo, prav tako pa o generiranih lažnih novicah oziroma o generiranih vsebinah, kot so zvok, slike in videoposnetki. Govora je tudi o vplivu socialnih medijev na družbo, o temeljnih razlikah in o problemih ter potencialnih rešitvah.

DOI

[https://doi.org/
10.18690/um.pf.4.2023.2](https://doi.org/10.18690/um.pf.4.2023.2)

ISBN

978-961-286-774-4

Ključne besede:

umetna inteligenca,
demokracija,
svoboda govora,
lažne novice,
socialni mediji

Univerzitetna založba
Univerze v Mariboru

DOI
[https://doi.org/
10.18690/um.pf.4.2023.2](https://doi.org/10.18690/um.pf.4.2023.2)

ISBN
978-961-286-774-4

Keywords:

artificial intelligence,
democracy,
freedom of speech,
fake news,
social media

2 DEMOCRACY AND THE FREEDOM OF SPEECH IN THE LIGHT OF DIGITALIZATION

AMADEJ ŠUPERGER

University of Maribor, Faculty of Electrical Engineering and Computer Science,
Maribor, Slovenia
amadej.superger@student.um.si

The text focuses on the influence of artificial intelligence or advanced algorithms, capable of learning, on democracy and freedom of speech. It talks about controversial topics such as voter manipulation, freedom of speech, or the blurred line between free speech and hate speech, the use of artificial intelligence to censor “controversial” content on social media and in general, fake news and the impact of such news on society, as well as about generated fake news or generated content such as sound, images and videos. There is also talk about the impact of social media on society, about fundamental differences and about problems and potential solutions.

2.1 Uvod

Umetna inteligenca (AI) ni več postulat o prihodnosti, ampak že prinaša opazne učinke na našo sedanjo družbo. Ste se že kdaj vprašali, kako Netflix priporoča vaše najljubše filme? Kako OKCupid išče partnerja, da bi se ujel z vami? Kako vam Facebook prikazuje oglase na podoben način? Ali bo revolucija AI v širšem obsegu odločanja in družbenih sprememb privedla do reforme v našem gospodarstvu ali večje motnje? Je "preprosto" še ena industrijska revolucija? Če lahko AI, kot nekateri trdijo, "razmišlja" na človeški način, kako lahko zagotovimo, da AI ohranja podoben etični standard?¹

Vse se je začelo precej neškodljivo. Iskalniki in priporočilne platforme so nam začele ponujati prilagojene predloge za izdelke in storitve. Te informacije temeljijo na osebnih in metapodatkih, ki jih imajo zbrane iz prejšnjih iskanj, nakupov in drugega vedenja. Uradno je identiteta uporabnika zaščitena, ampak je v praksi mogoče sklepati o identiteti precej enostavno.² Danes algoritmi dobro vejo, kaj počnemo, kaj mislimo in kako se počutimo – mogoče celo bolje kot naši prijatelji in družina ali celo mi sami.

Toda tu se ne bo ustavilo. V prihodnosti bodo z napredkom tehnologije lahko izvajale bolj zapletene naloge, naj bo to za izvajanje zapletenih delovnih procesov ali za ustvarjanje vsebine za internetne platforme, iz katerih korporacije zaslužijo milijone. Trend sega od programiranja računalnikov do programiranja ljudi.

Naslednja težava se pojavi ob ustrezni transparentnosti teh sistemov,³ saj demokraciji primanjkuje nadzora, to lahko povzroči erozijo sistema od znotraj. Na rezultate iskanja lahko vplivajo algoritmi in sistemi za priporočila. Na njih lahko verjetno vplivajo tudi vlade. Med volitvami bodo lahko odločene volivce spodbudile, da jih podprejo - manipulacija, ki bi jo bilo težko zaznati. Zato, kdor nadzoruje to tehnologijo lahko zmagata na volitvah – s tem se prisili na oblast.

¹ Artificial Intelligence: Utopia or Dystopia? <<https://commoncore.hku.hk/ccst9068/>> (29. 5. 2020).

² 'Anonymised' data can never be totally anonymous, says study <<https://www.theguardian.com/technology/2019/jul/23/anonymised-data-never-be-anonymous-enough-study-finds>> (29. 5. 2020).

³ The AI Transparency Paradox <<https://hbr.org/2019/12/the-ai-transparency-paradox>> (29. 5. 2020).

To težavo zaostruje dejstvo, da je v mnogih državah en sam iskalnik ali da ima platforma oziroma socialni medij, prevladujoč tržni delež. Odločno bi lahko vplival na javnost in posegal v te države na daljavo. Kljub temu, da je Evropski parlament izdal dne 4. 5. 2016 posodobljeno direktivo, ki omejuje neomejen izvoz evropskih podatkov,⁴ osnovni problem še vedno ni bil rešen v Evropi, še manj drugje.

Katere neželene stranske učinke lahko pričakujemo? Manipulacijo že lahko opazimo preko tako imenovanega »echo chamberja« - predlogi, s katerimi se posameznik strinja, so mu predstavljeni znova in znova, na ta način so lokalni trendi postopoma okrepljeni s ponavljanjem, kar vse vodi do "filtrirnega mehurčka" ali "echo chamberja". To povzroči socialno polarizacijo, kar ima za posledico oblikovanje ločenih skupin, ki se ne razumejo več in se vedno bolj znajdejo v konfliktu med seboj. V to smer, lahko personalizirane informacije nenamerno uničijo socialno kohezijo. To trenutno lahko najbolj opazimo v ameriški politiki, kjer se demokrati in republikanci vse bolj odzivajo, tako da politični kompromisi postanejo skoraj nemogoči. Rezultat je razdrobljenost, morda celo razpad družbe.^{5 6 7 8}

2.2 Izzivi umetne inteligence za demokracijo

Med vrednote Evropske unije, poleg spoštovanja človekovih pravic in dostojanstva, svobode, enakosti in pravne države, spada tudi demokracija.^{9 10} Glavni cilj Evropske unije je braniti te vrednote v Evropi in spodbujati mir in blaginjo državljanov.¹¹

Umetne inteligence začenjajo prehitevati človeka v večih področjih, katerih seznam konstantno raste. Boljša so v vožnji avtomobila, bančništvu, medicinskih diagnozah,

⁴ Uredba (EU) 2016/679 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 27. aprila 2016 o varstvu posameznikov pri obdelavi osebnih podatkov in o prostem pretoku takih podatkov ter o razveljavitvi Direktive 95/46/ES (Splošna uredba o varstvu podatkov) (Besedilo velja za EGP), Uradni list Evropske unije, L 119, 4.5.2016, str. 1–88.

⁵ Media Echo Chambers Increase Polarization in Society <<https://www.ceu.edu/article/2019-03-14/media-echo-chambers-increase-polarization-society>> (29. 5. 2020).

⁶ The trouble with Echo Chamber Online <<https://www.nytimes.com/2011/05/29/technology/29stream.html>> (29. 5. 2020).

⁷ Brkan, M.: Freedom of Expression and Artificial Intelligence: on personalisation, disinformation and (lack of) horizontal effect of the Charter, v: MCEL Working Paper Series, Maastricht 2019, str. 1-18.

⁸ Pariser, E.: The Filter Bubble: What The Internet Is Hiding From You, Penguin, UK, 2011.

⁹ Lizbonska pogodba, ki spreminja Pogodbo o Evropski uniji in Pogodbo o ustanovitvi Evropske skupnosti, podpisana v Lizboni dne 13. decembra 2007, Uradni list Evropske unije, C 306, 17.12.2007, str. 1–271

¹⁰ Listina Evropske Unije o človekovih pravicah, Uradni list Evropske unije, C 83/389, str. 391–407.

¹¹ European Parliament in plain language, Values <<https://europarlamenti.info/en/values-and-objectives/values/>> (29. 5. 2020).

trgovanju na borzah...¹² Tehnološka podjetja, ki razvijajo pravne programe, vključujejo algoritme za predvidevanje in analizo preteklih sodnih primerov, z namenom, da predlagajo strategije sojenja.¹³ Orodja za analizo življenjepisov so uporabljena v podjetjih, da jim pomagajo »filtrirati« neprimerne kandidate. Vsako leto sistemi umetne inteligence obvladujejo vedno več področij bolje kot človek.

Tem napredkom se bo nemogoče upreti in v primerjavi z njimi bodo človeški procesi odločanja izgledali vedno bolj neracionalni in neučinkoviti. Nastanek umetnih inteligenc predstavlja eksistenčno grožnjo preprosti, a pomembni ideji, da so ljudje najboljši odločevalci na planetu. Ko bo hladna in absolutna logika programske opreme sprejemala vse več pomembnih političnih in moralnih odločitev, bodo te imele velike posledice za naš socialni in demokratični sistem.¹⁴

Kot primer vzemimo širjenje dobronamernih aplikacij, ki nam bodo pomagale pri odločitvi, kako glasovati. Vnesete svoje poglede in želje in stroj izbere politično stranko za vas. Skoraj pet milijonov ljudi v Veliki Britaniji je že uporabljalo aplikacijo za glasovanje »iSideWith« na večih volitvah, da je toliko ljudi vprašalo aplikacijo, katere delovanje ne razumejo, kako opraviti eno izmed pomembnejših dolžnosti kot državljan, ni zmotilo veliko ljudi.¹⁵

Umetna inteligenca se je uporabljala tudi za bolj diskretno manipulacijo s posameznimi volivci. Med ameriškimi predsedniškimi volitvami leta 2016 je podjetje za podatkovno znanost »Cambridge Analytica« izvedlo obsežno oglaševalsko kampanjo, s katero je bilo namenjeno prepričljivim oziroma naivnim volivcem.¹⁶

Ta zelo izpopolnjena operacija mikro-ciljanja se je opirala na veliko podatkov in strojno učenje, da vpliva na čustva ljudi. Različni volivci so prejeli različna sporočila na podlagi napovedi o dovzetnosti za različne argumente. Paranoičen človek je prejel oglase s sporočili, ki temeljijo na strahu. Ljudje s konservativno nagnjenostjo so

¹² West, Darrell M. in Allen, John R.: How artificial intelligence is transforming the world, <<https://www.brookings.edu/research/how-artificial-intelligence-is-transforming-the-world/>> (29. 5. 2020).

¹³ <<https://www.worldgovernmentsummit.org/observer/articles/could-an-ai-ever-replace-a-judge-in-court#:~:text=An%20aide%20to%20judges&text=The%20Supreme%20People%20Court%20has,judges%20and%20litigants%20resolve%20cases>> (29. 5. 2020).

¹⁴ How AI could kill off democracy, 11.9.2018, <<https://www.newstatesman.com/long-reads/2018/08/how-ai-could-kill-democracy-0>> (29. 5. 2020).

¹⁵ Ibidem.

¹⁶ How artificial intelligence conquered democracy, 8.8.2017, <<https://theconversation.com/how-artificial-intelligence-conquered-democracy-77675>> (29. 5. 2020).

prejeli oglase z argumenti, ki temeljijo na tradiciji in skupnosti. To je omogočila dostopnost podatkov o volivcih v realnem času, od njihovega vedenja na družbenih medijih do njihovih vzorcev porabe in odnosov. Njihovi »odtisi« na internetu so bili uporabljeni za oblikovanje edinstvenih vedenjskih profilov. Težava tega pristopa ni sama tehnologija, ampak dejstvo, da je kampanja prikrita. Kandidat s fleksibilnimi kampanjskimi obljubami, kot je Trump, je še posebej primeren za to taktiko. Vsakemu volivcu se lahko pošlje prilagojeno sporočilo, ki poudarja drugačno stran določenega argumenta. Vsak volivec dobi drugačnega Trumpa. Ključno je preprosto najti prave čustvene sprožilce, ki bodo osebo spodbudile v akcijo. Podobno so jate političnih botov, na splošnih volitvah leta 2017 v Veliki Britaniji, bili uporabljeni za širjenje dezinformacij in lažnih novic na družbenih medijih. Ti boti, so avtonomni računi, programirani za agresivno širjenje enostranskih političnih sporočil, da bi ustvarili iluzijo o javni podpori. To je vse bolj razširjena taktika, ki poskuša oblikovati javni diskurz in izkrivljati politične občutke.¹⁷

Boti so po navadi prikriti kot običajni človeški računi in širijo dezinformacije in prispevajo k neprijaznemu političnemu ozračju na spletnih mestih, kot sta Twitter in Facebook. Uporabljajo jih lahko za označevanje negativnih sporočil v družbenih medijih o kandidatu v demografsko skupino, za katero je večja verjetnost, da bodo glasovali zanje, ideja pa je, da bi jih odvrnili od izvolitve na dan volitev.¹⁸

2.3 Svoboda govora oziroma sovražni govor

Od konca druge svetovne vojne so bile številne evropske države priča širjenju zakonodaje o sovražnem govoru, ki je bila namenjena zajezitvi spodbujanja rasnega in verskega sovraštva. Prvotno je bil le namenjen zaščiti pred ksenofobično in antisemitsko propagando, ki je povzročila holokavst, danes pa se nacionalni zakoni o sovražnem govoru uveljavljajo tudi za kriminalizacijo govora, ki se ga šteje žaljive za raso, narodnost, vero ali narodnost.¹⁹

¹⁷ Artificial intelligence can save democracy, unless it destroys it first, 10.8.2017, <<https://www.oi.ox.ac.uk/news-events/news/artificial-intelligence-can-save-democracy-unless-it-destroys-it-first/>> (29. 5. 2020).

¹⁸ How artificial intelligence conquered democracy, 8.8.2017, <<https://theconversation.com/how-artificial-intelligence-conquered-democracy-77675>> (29. 5. 2020).

¹⁹ The Sordid Origin of Hate-Speech Laws, 1.12.2011 <<https://www.hoover.org/research/sordid-origin-hate-speech-laws>> (29.5.2020).

Definicija oziroma meja svobode izražanja ima v veliki meri svoje korenine v štirih instrumentih mednarodnega in evropskega prava:

- Evropski konvenciji o človekovih pravicah (EKČP),²⁰
- Mednarodni konvenciji o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije (CERD),²¹
- Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah (ICCPR),²²
- Listina evropske unije o temeljnih pravicah.²³

Na primer, 10. člen EKČP vsem daje svobodo izražanja, vendar je uresničevanje te pravice pogojeno s skladnostjo z omejitvami, ki so potrebne, med drugim, za zaščito ugleda in pravic drugih. CERD in ICCPR, ki si prav tako želita priznati svobodo izražanja, gresta še korak dlje. Člen 4 (a) CERD podpisnike zavezuje, da bodo vse razširjanje idej, ki temeljijo na rasni superiornosti ali sovraštvu, kaznivo dejanje, medtem ko člen 20 Mednarodnega kazenskega sporazuma za zaščito pred ljudmi zahteva, da se prepove vsako zagovarjanje nacionalnega, rasnega ali verskega sovraštva, ki pomeni spodbujanje do diskriminacije, sovražnosti ali nasilja.

2.3.1 Listina Evropske unije o temeljnih pravicah

Izvrševanje določenih členov Listine, oziroma temeljnih pravic državljanov EU, je lahko ogroženo z strani umetne inteligence, kar lahko predstavlja velik problem, kako se bo oblikovala oziroma omejila umetna inteligenca glede na zakon, to pa je odvisno večinoma od naslednjih členov.

ČLEN 11 - Svoboda izražanja in obveščanja

- 1. Vsakdo ima pravico do svobodnega izražanja. Ta pravica vključuje svobodo mnenja ter spre-jemanja in širjenja vesti ali idej brez vmešavanja javnih organov in ne glede na državne meje.

²⁰ Zakon o ratifikaciji Konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin, spremenjene s protokoli št. 3, 5 in 8 ter dopolnjene s protokolom št. 2, ter njenih protokolov št. 1, 4, 6, 7, 9, 10 in 11 (Uradni list RS – Mednarodne pogodbe, št. 7/94).

²¹ Konvencija o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk, Treaty Series, vol. 1249, str. 13.

²² Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah, Treaty Series, vol. 999, 16 December 1966, str. 171.

²³ Listina Evropske Unije o človekovih pravicah, Uradni list Evropske unije, C 83/389, str. 391–407.

- 2. Spoštujeta se svoboda in pluralnost medijev.

Pomen in obseg tega člena ustreza 10. členu EKČP. Pravica do svobode izražanja je splošno načelo prava EU.

ČLEN 7 - Spoštovanje zasebnega in družinskega življenja

- Vsakdo ima pravico do spoštovanja svojega zasebnega in družinskega življenja, stanovanja ter komunikacij.

ČLEN 8 - Varstvo osebnih podatkov

- 1. Vsakdo ima pravico do varstva osebnih podatkov, ki se nanj nanašajo.
- 2. Osební podatki se morajo obdelovati pošteno, za določene namene in na podlagi privolitve prizadete osebe ali na drugi legitimni podlagi, določeni z zakonom. Vsakdo ima pravico dostopa do podatkov, zbranih o njem, in pravico zahtevati, da se ti podatki popravijo.
- 3. Spoštovanje teh pravil nadzira neodvisen organ.

ČLEN 39 - Pravica voliti in biti voljen na volitvah v Evropski parlament

- 1. Vsak državljan Unije ima pravico, da v državi članici, v kateri prebiva, pod enakimi pogoji kakor državljani te države voli in je voljen na volitvah v Evropski parlament.
- 2. Člani Evropskega parlamenta se volijo s splošnim, neposrednim, svobodnim in tajnim glasova-njem.

2.3.1.1 Primeri sodne prakse

Homofobične politike zaposlovanja²⁴

- Italijanski odvetnik je v radijskem intervjuju izjavil, da v njegovem podjetju ne bo zaposlil ali uporabljal storitev nikogar, ki je homoseksualec.

²⁴ Zadeva C-507/18, *NH proti Associazione Avvocatura per i diritti LGBTI – Rete Lenford*, ECLI:EU:C:2020:289.

Združenje, ki zagovarja pravice odvetnikov LGBTI, je zoper njega vložilo odškodninsko tožbo. Sodišče je presodilo, da izjave, ki kažejo na obstoj homofobne politike zaposlovanja, lahko spadajo v opredelitev "pogojev za dostop do zaposlitve ... in poklica" v proti diskriminacijski direktivi

Zadeva Google Spain SL, Google Inc. v Agencia Española de Protección de Datos, Mario Costeja González ²⁵

- Leta 1998, je v Španiji v časopisu bila objavljena prisiljena prodaja nepremičnin. Njihov namen je bil pritegniti čim več kupcev. Pozneje je bila na voljo različica prodaje objavljena na spletu. Ena izmed nepremičnin je pripadala Mariu Costeja González, kar je bilo tudi napisano v objavi.
- Novembra 2009, je Mario Costeja González ugotovil, da je še objava, čeprav irelevantna, še vedno javno dostopna. Costeja je vložil pritožbo na Google Spain in kasneje tudi na Špansko agencijo za varstvo podatkov (AEPD), kjer je zahteval da se objava odstrani.
- Sodišče Evropske unije je razsodilo, da je za obdelavo osebnih podatkov, ki se pojavljajo na spletnih straneh, objavljenih s strani tretjih oseb, odgovoren operater internetnega iskalnika, kar podpira pravico do izbrisa.²⁶

2.3.2 Sodna praksa Evropskega sodišča za človekove pravice (ESČP)

Sodna praksa ESČP je na področju prepovedi sovražnega govora bogata. Čeprav ESČP ne ponuja popolne vseobsegajoče definicije sovražnega govora, pa iz njegove sodne prakse izhajajo nekatera temeljna načela. ESČP opredeljuje govor, ki spodbuja in razpihuje rasno in versko diskriminacijo, kot popolnoma prepovedan brez vsakršnih izjem. ESČP soglaša, da povečevanje totalitarnih režimov in zanikanje oziroma zmanjšanje pomena genocida, hudodelstev zoper človečnost, vojnih hudodelstev in holokavsta pomeni prepovedano obliko izražanja in izpolnjuje vse oblike sovražnega govora. ESČP v takšnih primerih ne uporabi testa sorazmernosti, ampak odloči na podlagi 17. člena EKČP o prepovedi zlorabe pravice. Takšno pritožbo ESČP na podlagi 4. odstavka. člena EKČP zavrne kot nedopustno. Če ne

²⁵ Zadeva C-131/12, *Google Spain SL in Google Inc. proti Agencia Española de Protección de Datos (AEPD) in Mariu Costeji Gonzálezu*, ECLI:EU:C:2014:317.

²⁶ Ibidem.

gre za najskrajnejši sovražni govor, ga ESČP obravnava na podlagi načela sorazmernosti v povezavi z 2. odstavkom 10. člena.

2.3.2.1 Primeri sodne prakse ESČP

Relevantna člena evropske konvencije o človekovih pravicah:

10. ČLEN (Svoboda izražanja)²⁷

- 1. Vsakdo ima pravico do svobode izražanja. Ta pravica obsega svobodo mišljenja ter sprejemanja in sporočanja obvestil in idej brez vmešavanja javne oblasti in ne glede na meje. Ta člen ne preprečuje državam, da zahtevajo dovoljenje za delo radijskih, televizijskih in kinematografskih podjetij.
- 2. Izvrševanje teh svoboščin vključuje tudi dolžnosti in odgovornosti in je zato lahko podrejeno obličnosti in pogojem, omejitvam ali kaznim, ki jih določa zakon, in ki so nujne v demokratični družbi zaradi varnosti države, njene ozemeljske celovitosti, zaradi javne varnosti, preprečevanja neredov ali kaznivih dejanj, za varovanje zdravja ali morale, za varovanje ugleda ali pravic drugih ljudi, za preprečitev razkritja zaupnih informacij ali za varovanje avtoritete in nepristranskosti sodstva.

17. ČLEN (Prepoved zlorabe pravic)²⁸

- Nobene določbe v tej Konvenciji ni mogoče razlagati tako, kot da vsebuje za katerokoli državo, skupino ali posameznika, pravico do kakršnekoli dejavnosti ali dejanja, ki je usmerjeno h kršenju katerihkoli pravic ali svoboščin, ki so tu določene, ali k njihovem omejevanju v večjem obsegu, kot je določeno v tej Konvenciji.

Primeri:

- ESČP je 17. člen prvič uporabilo v zadevi »Glimmerveen in Hagenbeek proti Nizozemski«²⁹, kjer je predhodnica ESČP, Evropska komisija za

²⁷ Evropska konvencija o človekovih pravicah.

²⁸ Evropska konvencija o človekovih pravicah.

²⁹ *J. Glimmerveen & J. Hagenbeek, št. 8348/78 & 8406/78, ECLI:CE:ECHR:1979:1011DEC000834878.*

človekove pravice, zavrgla obravnavo pritožbe pritožnika, ki je nameraval razpečevati letake z rasistično vsebino. Komisija je zapisala, da je »splošni namen 17. člena, da prepreči totalitarnim skupinam izkoriščati temeljna načela Konvencije za njihove interese«.

- V zadevi »Garaudy proti Franciji«³⁰ je bil avtor dela »Temeljni miti modernega Izraela« obsojen na pogojno zaporno kazen in denarno kazen zaradi zanikanja hudodelstev zoper človečnost in holokavsta. Sodišče je zapisalo, da je »zanikanje hudodelstev zoper človečnost ena izmed najresnejših oblik obrekovanja zoper Jude in napeljevanja sovraštva zoper njih«. ESČP je na podlagi 17. člena njegovo pritožbo zavrglo kot nedopustno. Zapisalo je, da je »takšen splošen in vehementen napad na eno etnično skupino v nasprotju z osnovnimi vrednotami Konvencije, zlasti strpnostjo, socialnim mirom in nediskriminacijo«.
- V zadevi »Kühnen proti Nemčiji«³¹ glede širjenja neonacistične propagande je ESČP zapisalo, da se pritožniki ne morejo sklicevati na 10. člen ... v nasprotju s 17. členom EKČP, zato je pritožbo zavrglo.
- ESČP je v zadevi »Leroy proti Franciji«³² odločilo, da pravica do svobode izražanja ne varuje posameznika pred obsodbo za kaznivo dejanje razpihovanja nestrpnosti, ker je pritožnik v lokalnem časopisu po terorističnih napadih 11. septembra 2001 objavil karikaturu porušenih nebotičnikov z napisom »Vsi smo sanjali o tem..., Hamas pa je to storil.« Takšen poseg francoskih sodišč v pritožnikovo pravico do svobode izražanja je bil upravičen iz razlogov varstva javnega reda ter pravic drugih.
- V zadevi »Lehideux in Isorni proti Franciji«³³ je dnevnik Le Monde 18. julija 1985 objavil oglasni prispevek, ki je prikazoval maršala Pataina, vodje vichyske Francije, v pozitivni luči. Pritožbeno sodišče v Parizu je 26. januarja kazensko obsodilo predsednika organizacije, ki je naročila prispevek, in avtorja prispevka na plačilo simbolične kazni enega franka ter na objavo sodbe v Le Mondu. Ob tem je pojasnilo, kdaj se uporablja 17. člen EKČP, saj je zapisalo, da ta primer »ne spada v kategorijo jasno določenih zgodovinskih dejstev – kot denimo holokavst –, katerega zanikanje ali spremembe bi 17. člen izključile iz varstva člena 10 EKČP«. ESČP je nato v sodbi opozorilo na »resnost kazenske obsodbe za javno

³⁰ Roger Garaudy, št. 65831/01, ECLI:CE:ECHR:2003:0624DEC006583101.

³¹ Michael Kühnen, št. 12194/86, ECLI:CE:ECHR:1988:0512DEC001219486.

³² AFFAIRE LEROY c. FRANCE, št. 36109/03, ECLI:CE:ECHR:2008:1002JUD003610903.

³³ Lehideux in Isorni, št. 24662/94, ECLI:CE:ECHR:1998:0923JUD002466294

branjenje dejanja kolaboracije, ob upoštevanju obstoja drugih sredstev posredovanja ..., zlasti s civilnopravnimi sredstvi«. Sodniki so kazensko obsodbo pritožnikov ocenili za nepotrebno v demokratični družbi in ugotovili kršitev 10. člena EKČP.

- V zadevi Ibrahim Aksoy proti Turčiji glede objave prispevka o kurdski neodvisnosti je ESČP zapisalo, da »spodbujanje rasnega sovraštva in ideja o superiorni rasi ne uživa varstva 10. člena EKČP«. Nekateri akademiki in praktiki ostro kritizirajo uporabo 17. člena EKČP za najskrajnejše oblike sovražnega govora, saj takšen pristop ni najbolj nujen in primeren v demokratični družbi. Še bolj sporno je, v katerih primerih se lahko 17. člen EKČP uporablja.³⁴
- Svoboda izražanja tudi ne varuje govora, ki spodbuja versko diskriminacijo. V zadevi I. A. proti Turčiji je pritožnik objavil roman, ki je žalil islamskega preroka. Istanbulsko sodišče ga je obsodilo na dvoletno zaporno kazen, ki je bila kasneje spremenjena v denarno, zaradi žalitve boga, preroka in svete knjige. ESČP je zapisalo, da »je bil ukrep, ki je bil sprejet v zvezi s temi navedbami, namenjen zagotavljanju varstva pred napadi na muslimanske svete predmete ..., zato je ukrep upravičeno izpolnjeval nujno družbeno potrebo«. ³⁵
- Vrsta zadev v zvezi s sovražnim govorom je povezana z umetniškimi deli. ESČP je v zadevi Alınak proti Turčiji obravnavalo vsebino romana »The Heat of Şiro«, ki naj bi diskriminatorno obravnaval različne etnične skupine v Turčiji ter spodbujal med etnično sovraštvo in nestrpnost. Turško sodišče je zato prodajo knjige prepovedalo in zaseglo še neprodane izvide. ESČP je v sodbi zapisalo, da bi nekateri deli romana lahko pomenili »napeljevanje bralcev k sovraštvu, uporabi in uporabi nasilja. Pri odločanju, ali so to v resnici storili, je treba vendarle spomniti, da je medij, ki ga je uporabil pritožnik, roman, oblika umetniškega izražanja, ki naslavlja razmeroma ozek krog javnosti v primerjavi z, na primer, množičnimi mediji.« Zato je ESČP odločilo, da je bil »zaseg izvodov romana pritožnika nesorazmeren z zastavljenimi cilji in ni bil nujen v demokratični družbi«; tako so turške oblasti kršile 10. člen EKČP³⁶

³⁴ *Ibrahim Aksoy*, št. 31080/02, ECLI:CE:ECHR:2007:1129JUD003108002

³⁵ *I.A.*, št. 42571/98, ECLI:CE:ECHR:2005:0913JUD004257198

³⁶ *Mabmut Alınak*, št. 40287/98, ECLI:CE:ECHR:2005:0329JUD004028798

2.4 Lažne novice

Lažne novice so oblika novic, ki skušajo bralca dezinformirati, po navadi se pišejo, z namenom, da oškodujejo organizacije ali osebe, oziroma za lastni finančni ali politični interes.³⁷

Vsebina takih novic je velikokrat senzacionalistična in nepoštena ali pa celo odkrito izmišljena, naslovi pa strukturirani tako, da prebudijo zanimanje v bralcu, da prebere, kar lahko prinaša tudi velike oglaševalske prihodke.³⁸

Claire Wardle, direktorica za strategijo in raziskave za First Draft News, neprofitna raziskovalna skupina, nastanjena v Shorenstein centru na univerzi Harvard, meni da je izraz »lažne novice« popolnoma nezadosten.³⁹

V poročilu, namenjeno Evropskemu svetu, je Claire Wardle, skupaj z ko-avtorjem Hossein Derakhshanom, definirala 3 glavne vrste lažnih novic oz., kot pravi ona »informatijske motnje«. Med seboj se razlikujejo po dveh faktorjih, stopnji napačnosti in po stopnji škode, ki jo povzročajo:

- Napačne informacije so, kadar se napačne informacije delijo, vendar ni mišljena nobena škoda.
- Dezinformacije so takrat, kadar lažne podatke zavestno delijo, da povzročijo škodo.
- Zlonamerne informacije so, kadar se delijo resnične informacije, da povzročijo škodo, pogosto s prenosom zasebnih informacij v javno sfero.⁴⁰

2.4.1 Sintetični mediji

Sintetični medij je klasifikacija za vrste medijev oziroma vsebin, bodisi slike, zvoki, videoposnetki, kateri so bili generirani ali spremenjeni z avtomatskimi sredstvi, najpogosteje z umetno inteligenco.

³⁷ The Real Story of Fake News <<https://www.merriam-webster.com/words-at-play/the-real-story-of-fake-news>> (29.5.2020).

³⁸ Fake News in Reality <<https://www.usnews.com/opinion/thomas-jefferson-street/articles/2017-04-14/what-is-fake-news-maybe-not-what-you-think>> (29.5.2020).

³⁹ F*** News' should be replaced by these words, Claire Wardle says <<https://money.cnn.com/2017/11/03/media/claire-wardle-fake-news-reliable-sources-podcast/index.html>> (29.5.2020).

⁴⁰ One year on, we're still not recognizing the complexity of information disorder online, 31.10.2017, <https://firstdraftnews.org/articles/coe_infodisorder/> (29.5.2020).

Sintetični mediji imajo lahko številne koristne aplikacije, predvsem v zabavi, kjer je spodbuditev nekakšnega neverjetnega občutka pri občinstvu temelj večine zabave. Kljub temu pa potencialne zlorabe tehnologije »deep fake« postajajo zaskrbljujoče.⁴¹

Enostavna širitev sintetičnih medijev ima lahko velike posledice v mnogih vidikih družbe, manipulacija volitev, z širjenjem neresničnih slik ali videoposnetkov o kandidatu, novi vali prevar v podjetjih z uporabo sinteze govora, in podobno.

2.4.1.1 Deepfake

Deepfake je proces, pri katerem program vzame sliko določene osebe in videoposnetek in z uporabo naprednih algoritmov oziroma umetne inteligence zamenja obraz v videoposnetku z obrazom iz fotografije. Medij je deležen široke pozornosti pri njihovi uporabi v pornografskih videoposnetkih, lažnih novicah in prevarah.

2.4.1.2 Sinteza zvoka in govora

Zvok je drugo področje, kjer se umetna inteligenca uporablja za ustvarjanje sintetičnih medijev. Sintetizirani zvok bo lahko ustvaril kakršen koli domišljav zvok, ki ga je mogoče doseči z manipulacijo zvočnega valovanja.⁴²

Marca 2019 je bilo ukradenih 250 tisoč dolarjev, ker je delavec mislil, da po telefonu govori z šefom, v resnici pa je govoril z prevarantom. Podobni scenariji se lahko tudi zgodijo za pridobitev drugih sredstev, kot so gesla ali drugi zaupni podatki.

2.4.2 Boj proti lažnim novicam

Pod trenutnim pravnim režimom EU ni spletnim platformam potrebno odstranjevati škodljivo, a legalno vsebino, kot so lažne novice. Socialni mediji se regulirajo sami, z metodami kot so »fact-checkerji«, označevanje dezinformacij in raznimi podaljški, ki ugotovijo, ali je vsebina lažna ali ne.^{43 44}

⁴¹ Perception won't be reality, once AI can manipulate what we see, 17.11.2019, <<https://thehill.com/opinion/cybersecurity/470826-perception-wont-be-reality-once-ai-can-manipulate-what-we-see/>> (29.5.2020).

⁴² Ibidem.

⁴³ Brkan, M.: Freedom of Expression and Artificial Intelligence: on personalisation, disinformation and (lack of) horizontal effect of the Charter, v: MCEL Working Paper Series, Maastricht 2019, str. 1-18.

⁴⁴ Facebook will not remove fake news - but will 'demote' it, 13.7.2018, <<https://www.bbc.com/news/technology-44809815>> (29.5.2020).

V Singapurju je bilo leta 2019 razvito orodje, ki identificira, ali je članek resničen. Orodje temelji na umetni inteligenci, kar pokaže, kako lahko uporabimo umetno inteligenco v boju proti sintetičnim medijem, oziroma kako lahko uporabimo avtomatska sredstva proti drugim avtomatskim sredstvom.⁴⁵

2.4.3 Svoboda govora na spletnih platformah

Družbena podjetja, kot sta Twitter in Facebook, so zasebna podjetja. Vendar platforme družbenih medijev javnosti ponujajo orodja in javne forume za izmenjavo idej, povezovanje s prijatelji in sodelavci, mreženje s potencialnimi strankami in izražanje političnih prepričanj.

V zadnjem desetletju je dostop do družbenih medijev postal vsakodnevna stvar, katero mnogi vidijo kot nujnost.⁴⁶ Vendar družbena omrežja v svojih pogojih uporabe pridržujejo pravico, do določitve standardov skupnosti in njihove uveljave.

Ta podjetja so zato brez razprave ali kakršnega koli pravega javnega posvetovanja sprejela nejasno opredeljene in poljubno uveljavljene kode "sovražnega govora". Nacionalne vlade so začele groziti spletnim platformam za socialne medije z velikimi kaznimi, če ne bodo cenzurirale govora. Brez dvoma je začela veljati vse bolj sramežljiva kultura, »tega ne smeš reči«, s svojo »ljubeznijo« do odvzema platform, odpovedovanja, bojkota in strogega kaznovanja prestopnikov.⁴⁷

Družbena omrežja v 21. stoletju so nadgradnja radio oddajanja in časopisa iz 20. stoletja. Glavna razlika je v pridobivanju vsebine. Takrat je bila velika večina vsebine ustvarjena preko podjetij, ki so to vsebino tudi objavljale, zato udeležba potrošnikov ni bila potrebna.

Sedaj pa pridobivanje vsebine vključuje »crowdsourcing« oziroma si končni uporabniki ustvarjajo svojo vsebino. Uporabniki so torej postali tako ustvarjalci kot ciljne skupine za vsebino, ki jo ustvarjajo.

⁴⁵ <<https://www.channelnewsasia.com/technology/rgs-student-develops-award-winning-ai-fake-news-detector-887191> > (29.5.2020).

⁴⁶ Griffiths, Mark D.: Addicted to Social Media? What can we do about it problematic, excessive use?, 7.5.2018, <<https://www.psychologytoday.com/us/blog/in-excess/201805/addicted-social-media> > (29.5.2020).

⁴⁷ You can't say that, <<https://www.nytimes.com/2012/06/24/books/review/the-harm-in-hate-speech-by-jeremy-waldron.html> > (29.5.2020).

Množični mediji dvajsetega stoletja so postavili meje glede dopustnih vsebin in ustvarili določeno vrsto javnega pogovora na podlagi pričakovanih interesov in vrednosti njihove publike. Različni igralci v različnih medijih in v različnih delih družbe so vsiljevali različne norme. Založniki knjig so uporabili svoj nabor norm, filmska podjetja so imela svoj nabor norm, pornografska industrija (ki je obsegala tisk in video) je imela svoje norme in tako naprej. Na splošno so dnevni časopisi in radio mediji uporabljali norme družbe, ki je ocenjena kot primerna za domišljeno občinstvo povprečnega odraslega in njihove družine.

Družbeni mediji danes cenzurirajo javni diskurz. Toda namesto, da objavljajo svojo lastno vsebino, objavljajo vsebino drugih. Kot množični mediji v 20. stol. uporabljajo vrsto pravil in standardov o tem, kakšne vrste vsebine (in pogovorov) so na njihovih spletnih mestih dovoljeni oziroma nedopustni. Oni naložijo nabor vedenjske norme za svojo publiko - drugačna od časopisov dvajsetega stoletja, vendar kljub temu še vedno precej omejena. Različni družbeni mediji uveljavljajo različne norme. Socialni mediji lahko omejijo govor veliko bolj, kot od njih zakon zahteva.

Na splošno načelo svobodnega govora državi omogoča le, da se vsiljuje zelo omejen niz normativov o javnem diskurzu, ki pušča vmesne ustanove, da lahko svobodno postavljajo strožje norme v skladu s svojimi vrednotami.

To deluje dobro, če obstaja veliko vmesnih institucij. Predpostavka je, da v raznoliki družbi z različnimi kulturami in subkulturami, različne skupnosti ustvarjajo in uveljavljajo svoje lastne norme, ki so lahko strožje od državnih.

Zaželeno je raznolikost različnih institucij z različnimi normami cilj za javno sfero tudi v enaindvajsetem stoletju. Če bodo zasebni akterji vsiljevali civilne norme, ki so strožje od tistega, kar lahko vlade naložijo, je pomembno, da je veliko različnih zasebnih akterjev, ki vsiljujejo te norme, kar odraža različne kulture in subkulture in ne samo dve ali tri velike družbe.

2.4.4 Kakšne so lahko načeloma rešitve za socialne medije

Zdrav sistem svobodnega izražanja na socialnih medijih zahteva veliko več kot ne-cenzuro. Za to potrebujejo institucije in strokovnjake, ki se ukvarjajo z znanjem, ga proizvajajo in širijo mnenja. Primeri iz dvajsetega stoletja vključujejo časopise in druge medijske organizacije, šole, univerze, knjižnice, muzeji in arhivi. Nekatere od

njih lahko vodi in / ali subvencionira država. Toda mnogi od njih bodo v zasebni lasti.⁴⁸

Potrebujemo mnogo različnih inštitucij z različnimi lastniki oziroma ne sme jih kontrolirati majhna skupina ljudi. Morajo zagotoviti "raznolike in antagonistične vire" informacij. Toda pri tem ne gre samo za to, da bi imeli veliko različnih glasov, ki se med seboj ne strinjajo. Bolj gre za drugačne institucije, ki proizvajajo in širijo znanje.⁴⁹

Te ustanove morajo imeti strokovne norme, ki vodijo, kako se proizvaja, organizira in širi znanje in mnenje.⁵⁰

Za uspešno izvajanje dela teh ustanov je potrebno, da so na splošno vredne zaupanja. Kadar te institucije niso zaupanja vredne, bo ta digitalna javna sfera začela »razpadati«, ker ne glede na teorijo o svobodi govora je uresničevanje njenih vrednot odvisno od ustvarjanja in širjenja znanja inštitucij, ki jim javnost zaupa. Brez zaupanja vrednih inštitucij in strokovnjakov postane širjenje znanja "vojna proti vsem", kjer zmaga najglasnejši. Taka vojna ovira vrednote demokracije in rast ter širjenje znanja za katero bi naj svoboda izražanja služila.⁵¹

To je težava, s katero se srečujemo v enaindvajsetem stoletju. Mediji so se preselili v novo vrsto javne sfere - digitalno javno sfero – brez vezivnega tkiva vrst inštitucij, potrebnih za zaščito osnovne vrednosti prostega govora. Manjkajo nam zaupanja vredne digitalne institucije, ki jih vodijo strokovne norme, ki imajo javnost v ospredju. Še huje, digitalna podjetja, ki trenutno obstajajo prispevajo k upadu drugih zaupanja vrednih inštitucij in strokovnjakov za ustvarjanje in širjenje znanja.⁵²

Za dosego zdrave in živahne javne sfere potrebujemo tudi veliko različnih vrst socialnih medijev, ki z večimi različnimi načini sodelujejo in ustvarjajo kulturo in vsebino. Zato je pomembno imeti Facebook in YouTube ter TikTok in Twitter ter

⁴⁸ Balkin, Jack M.: How to Regulate (and Not Regulate) Social Media, 25.3.2020, <<https://knightcolumbia.org/content/how-to-regulate-and-not-regulate-social-media>> (29.5.2020).

⁴⁹ Ibidem.

⁵⁰ Ibidem.

⁵¹ Ibidem.

⁵² Ibidem.

številne druge vrste socialnih medijev. Te platforme seveda ne sme imeti v lasti oziroma nadzirati isto podjetje.⁵³

Prav tako pa so bili razviti principi glede etike »velikih podatkov«⁵⁴, z namenom, da pomagajo usmeriti države in velika podjetja na odgovorno moralno pot. Ta iniciativa je ustvarila pet temeljnih etičnih načel za uporabo teh podatkov:

1. Ne delajte škode. Digitalni odtis, ki ga zdaj puščajo vsi, izpostavlja posameznike, družbene skupine in družbo kot celoto do določene stopnje preglednosti in ranljivosti. Tisti, ki imajo dostop do vpogleda v velike podatke, ne smejo škodovati tretjim osebam.⁵⁵
2. Zagotovite, da se podatki uporabljajo tako, da bodo rezultati spodbudili mirno sobivanje človeštva. Izbira vsebine in dostop do podatkov vplivata na svetovni pogled na družbe. Mirno sobivanje je mogoče le, če se znanstveniki zavedajo svoje odgovornost za zagotavljanje enakomernega in nepristranskega dostopa do podatkov.⁵⁶
3. Uporabite podatke za pomoč ljudem v stiski. Poleg tega, da so inovacije v gospodarstvu koristne, bi sfera velikih podatkov lahko ustvarila tudi dodatno družbeno vrednost. V dobi globalne povezanosti, je zdaj mogoče ustvariti inovativna orodja za velike podatke, ki bi lahko pomagala podpirati ljudi v stiski.⁵⁷
4. Podatke uporabite za zaščito narave in zmanjšanje onesnaževanja okolja. Eden največjih dosežkov analize velikih podatkov so razvoj učinkovitih procesov. Obsežni podatki lahko trajno gospodarsko in socialno prihodnost ponujajo le, če se takšne metode uporabljajo tudi za ustvarjanje in vzdrževanje zdravega in stabilnega naravnega okolja.⁵⁸
5. Uporabite podatke za odpravo diskriminacije in nestrpnosti ter za ustvarjanje poštenega družbenega sistema za sobivanje. Socialni mediji so ustvarili okrepljeno socialno omrežje. To lahko vodi do dolgoročne globalne stabilnosti le, če temelji na načelih pravičnosti in enakosti.⁵⁹

⁵³ Ibidem.

⁵⁴ Veliki podatki se nanašajo na velike, raznolike nabore informacij, ki rastejo z vedno hitreje. Veliki podatki pogosto prihajajo iz več virov in prispejo v več formatih. Segal, T.: Big Data, <<https://www.investopedia.com/terms/b/big-data.asp>> (29.5.2020).

⁵⁵ Ibidem.

⁵⁶ Ibidem.

⁵⁷ Ibidem.

⁵⁸ Balkin, Jack M.: How to Regulate (and Not Regulate) Social Media, 25.3.2020, <<https://knightcolumbia.org/content/how-to-regulate-and-not-regulate-social-media>> (29.5.2020).

⁵⁹ Ibidem.

2.5 Zaključek

Vsaka generacija ima svojo verzijo distopije, katero oblikujejo trenutni problemi in skrbi.

Distopija, kjer demokracija propade in nas manipulirajo in vladajo »črne tehnološke skrinje«, ki jim pravimo umetne inteligence in algoritmi učenja, za katere niti jasno ne vemo kako delujejo in sklepajo odločitve, še zaenkrat ni tukaj, ampak to še ne pomeni, da ne hodimo po poti, ki nas pelje v to smer.

“A powerful AI system tasked with ensuring your safety might imprison you at home. If you asked for happiness, it might hook you up to a life support and ceaselessly stimulate your brain's pleasure centers. If you don't provide the AI with a very big library of preferred behaviors or an ironclad means for it to deduce what behavior you prefer, you'll be stuck with whatever it comes up with. And since it's a highly complex system, you may never understand it well enough to make sure you've got it right.”

— James Barrat

Seznam literature in virov

Monografije

Pariser, E.: *The Filter Bubble: What The Internet Is Hiding From You*, Penguin, UK, 2011.

Članki in poglavja iz knjig

Brkan, M.: Freedom of Expression and Artificial Intelligence: on personalisation, disinformation and (lack of) horizontal effect of the Charter, v: MCEL Working Paper Series, Maastricht 2019, str. 1-18.

Pravni viri

Lizbonska pogodba, ki spreminja Pogodbo o Evropski uniji in Pogodbo o ustanovitvi Evropske skupnosti, podpisana v Lizboni dne 13. decembra 2007, Uradni list Evropske unije, C 306, 17.12.2007, str. 1–271

Listina Evropske Unije o človekovih pravicah, Uradni list Evropske unije, C 83/389, str. 391–407.
Uredba (EU) 2016/679 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 27. aprila 2016 o varstvu posameznikov pri obdelavi osebnih podatkov in o prostem pretoku takih podatkov ter o razveljavitvi Direktive 95/46/ES (Splošna uredba o varstvu podatkov) (Besedilo velja za EGP), Uradni list Evropske unije, L 119, 4.5.2016, str. 1–88.

Listina Evropske Unije o človekovih pravicah, Uradni list Evropske unije, C 83/389, str. 391–407.
Zakon o ratifikaciji Konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin, spremenjene s protokoli št. 3, 5 in 8 ter dopolnjene s protokolom št. 2, ter njenih protokolov št. 1, 4, 6, 7, 9, 10 in 11 (Uradni list RS – Mednarodne pogodbe, št. 7/94).

Konvencija o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk, Treaty Series, vol. 1249, str. 13.

Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah, Treaty Series, vol. 999, 16 December 1966, str. 171.

Sodna praksa

Zadeva C-131/12, *Google Spain SL in Google Inc. proti Agencia Española de Protección de Datos (AEPD) in Mariu Costeji Gonzálezu*, ECLI:EU:C:2014:317.

Zadeva C-507/18, *NH proti Associazione Avvocatura per i diritti LGBTI – Rete Lenford*, ECLI:EU:C:2020:289.

Affaire Leroy v. France, št. 36109/03, ECLI:CE:ECHR:2008:1002JUD003610903.

I.A., št. 42571/98, ECLI:CE:ECHR:2005:0913JUD004257198

Ibrahim Aksoy, št. 31080/02, ECLI:CE:ECHR:2007:1129JUD003108002

J. Glimmerveen & J. bagenbeek, št. 8348/78 & 8406/78, ECLI:CE:ECHR:1979:1011DEC000834878.

Lehideux in Isorni, št. 24662/94, ECLI:CE:ECHR:1998:0923JUD002466294

Mahmut Alnak, št. 40287/98, ECLI:CE:ECHR:2005:0329JUD004028798

Michael Kühnen, št. 12194/86, ECLI:CE:ECHR:1988:0512DEC001219486.

Roger Garaudy, št. 65831/01, ECLI:CE:ECHR:2003:0624DEC006583101.

Spletni viri

<<https://www.channelnewsasia.com/technology/rgs-student-develops-award-winning-ai-fake-news-detector-887191> > (29.5.2020).

<<https://www.worldgovernmentsummit.org/observer/articles/could-an-ai-ever-replace-a-judge-in-court#:~:text=An%20aide%20to%20judges&text=The%20Supreme%20People's%20Court%20has,judges%20and%20litigants%20resolve%20cases>> (29. 5. 2020).

'Anonymised' data can never be totally anonymous, says study

<<https://www.theguardian.com/technology/2019/jul/23/anonymised-data-never-be-anonymous-enough-study-finds> > (29. 5. 2020).

Artificial intelligence can save democracy, unless it destroys it first, 10.8.2017,

<<https://www.oii.ox.ac.uk/news-events/news/artificial-intelligence-can-save-democracy-unless-it-destroys-it-first/> > (29. 5. 2020).

Artificial Intelligence: Utopia or Dystopia? <<https://commoncore.hku.hk/ccst9068/>> (29. 5. 2020).

Balkin, Jack M.: How to Regulate (and Not Regulate) Social Media, 25.3.2020,

<<https://knightcolumbia.org/content/how-to-regulate-and-not-regulate-social-media>> (29.5.2020).

European Parliament in plain language, Values <<https://europarlamenti.info/en/values-and-objectives/values/>> (29. 5. 2020).

F*** News' should be replaced by these words, Claire Wardle says

<<https://money.cnn.com/2017/11/03/media/claire-wardle-fake-news-reliable-sources-podcast/index.html>> (29.5.2020).

Facebook will not remove fake news - but will 'demote' it, 13.7.2018,

<<https://www.bbc.com/news/technology-44809815> > (29.5.2020).

Fake News in Reality <<https://www.usnews.com/opinion/thomas-jefferson-street/articles/2017-04-14/what-is-fake-news-maybe-not-what-you-think> > (29.5.2020).

Griffiths, Mark D.: Addicted to Social Media? What can we do about it problematic, excessive use?, 7.5.2018, <<https://www.psychologytoday.com/us/blog/in-excess/201805/addicted-social-media> > (29.5.2020).

How AI could kill off democracy, 11.9.2018, <<https://www.newstatesman.com/long-reads/2018/08/how-ai-could-kill-democracy-0>> (29. 5. 2020).

How artificial intelligence conquered democracy, 8.8.2017, <<https://theconversation.com/how-artificial-intelligence-conquered-democracy-77675>> (29. 5. 2020).

Media Echo Chambers Increase Polarization in Society <<https://www.ceu.edu/article/2019-03-14/media-echo-chambers-increase-polarization-society>> (29. 5. 2020).

One year on, we're still not recognizing the complexity of information disorder online, 31.10.2017, <https://firstdraftnews.org/articles/coe_infodisorder/> (29.5.2020).

- Perception won't be reality, once AI can manipulate what we see, 17.11.2019, <<https://thehill.com/opinion/cybersecurity/470826-perception-wont-be-reality-once-ai-can-manipulate-what-we-see/> > (29.5.2020).
- Segal, T.: Big Data, <<https://www.investopedia.com/terms/b/big-data.asp>> (29.5.2020).
- The AI Transparency Paradox <<https://hbr.org/2019/12/the-ai-transparency-paradox>> (29. 5. 2020).
- The Real Story of Fake News <<https://www.merriam-webster.com/words-at-play/the-real-story-of-fake-news>> (29.5.2020).
- The Sordid Origin of Hate-Speech Laws, 1.12.2011 <<https://www.hoover.org/research/sordid-origin-hate-speech-laws>> (29.5.2020).
- The trouble with Echo Chamber Online <<https://www.nytimes.com/2011/05/29/technology/29stream.html>> (29. 5. 2020).
- West, Darrell M. in Allen, John R.: How artificial intelligence is transforming the world, <<https://www.brookings.edu/research/how-artificial-intelligence-is-transforming-the-world/>> (29. 5. 2020).
- You can't say that, <<https://www.nytimes.com/2012/06/24/books/review/the-harm-in-hate-speech-by-jeremy-waldron.html> > (29.5.2020).

